

УДК 374:37.02/03:069

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗЕЙНИХ СТУДІЙ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ АКАДЕМІЧНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олексій Караманов

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано роль музейних студій у процесі організації навчання в умовах музейного середовища як універсальної форми для роботи з широкими верствами населення. Виокремлено різноманітні аспекти взаємодії неформальної та академічної освіти у просторі музею, звернуто увагу на роль цих процесів у формуванні загальної культури та комунікативних навичок особистості.

Ключові слова: музейні студії, взаємодія, академічна і неформальна освіта, відвідувачі музеїв, музейна педагогіка.

Динаміка реформування вітчизняної освітньої галузі дає змогу фіксувати різні підходи як до осмислення її основних понять і категорій, так і інтерпретації її змісту. Зазначене головним чином зумовлено зростанням ролі у навчально-виховному процесі неформальної (або додаткової) освіти. Вона передбачає добровільне, самостійне, усвідомлене здобуття (поглиблення) знань у процесі непримусового виконання різноманітної діяльності: опрацювання наукових джерел та літератури, відвідування різних святкових, урочистих заходів, тренінгів, факультативів, екскурсій, курсів підвищення кваліфікації тощо. Час і межі виконання такої діяльності визначає сама людина у зручній для себе спосіб.

У сучасних дослідженнях неформальну освіту визначають як “передачу й засвоєння соціально-культурного досвіду, а також формування здатності до його збагачення” [2, с. 24]. До неї належать усі позашкільні інституції для дітей, молоді та дорослих, які не надають ступенів й дипломів щодо певних освітніх кваліфікацій. Це може бути освіта в сім’ї, трудовому колективі, суспільній групі, музеї тощо.

Очевидно, що у контексті обраної теми нас цікавитиме останній з аспектів неформальної освіти – організація навчання в музеї.

Метою нашої роботи є визначення ефективності однієї з форм такої організації навчання, – *музейних студій*, – щодо універсальності для різних груп відвідувачів та взаємодії з освітою традиційною, академічною.

Проблеми організації різних форм навчання у контексті розвитку музейної освіти та музейної педагогіки, реалізації принципів неформальної

освіти у музеї порушують вітчизняні і зарубіжні науковці: Ю. Ключко, О. Класова, І. Коссова, Т. Панкратова, М. Скирда, Б. Столяров, Т. Чумакова, З. Шинчук, М. Юхневич та ін. Водночас, на нашу думку, недостатню увагу зосереджено на ролі музейних студій як дієвої форми залучення широких верств населення до музею на засадах добровільності та зацікавленості.

Актуальність теми зумовлена різноманітними едукативними трансформаціями, адже, на думку дослідників, освіта з периферії суспільного життя переміщується до центру сучасної цивілізації. Якщо раніше вона виконувала вузькопрагматичні завдання у найрізноманітніших галузях практичної діяльності, то тепер “набуває в суспільстві нових функцій, перетворюючись в глобальний фактор розвитку людства” [3, с. 11].

Перехід суспільства до освіти постмодернізму, безумовно, відображається на взаємовідносинах “учитель–учень”, коли вчитель поступово втрачає свій авторитет наставника, дедалі частіше виступаючи у ролі радника, посередника.

Неформальна освіта стимулює до позитивних соціальних змін, реалізує природне прагнення особистості до оволодіння необхідними знаннями і вміннями поза межами програм освітніх закладів. Вона може як доповнювати й зміцнювати формальну (академічну) освіту, так і суперечити їй, залишаючись водночас важливим елементом навчальної діяльності у будь-якому середовищі та будь-якому віці людини.

Аналізуючи значення музейних студій на перетині академічної та неформальної освіти, можна зазначити, що вони виконують інформаційну, культуроформуючу та соціально-адаптивну ролі та сприяють формуванню в учнів загальної культури, національної та історичної самосвідомості, адаптації до життя у суспільстві. Зростанням своєї популярності музеї завдячують саме неформальності у навчанні завдяки своїм великим потенційним можливостям, що виявляється в інтерактивності експозицій, реалізації нових методів і прийомів навчання й виховання, створення психологічно комфортного середовища.

Особливими ознаками музейного навчання є неформальність та добровільність, що полягає у можливості максимально реалізувати свої здібності й задовольняти інтереси; воно стимулюється експресивністю, різноманітністю й достовірністю музейних експонатів [5, с. 6].

Водночас освіта може бути формальною та недобровільною у випадку, коли учнів спеціально приводять у музей для закріплення пройденого матеріалу, виконання певних дидактичних завдань, виступів перед своїми колегами тощо. Забезпечити привабливість та ненав'язливість у процесі виконання таких завдань можливо за умови розуміння, що музей – це місце для діалогу, де можна не лише чомусь вчитися, а й про щось дізнатися, одержати естетичні враження, поспілкуватися.

Ширше розуміння зазначених аспектів дає змогу виокремити певні ознаки, які характеризують таку неформальність:

- добровільне рішення про участь, а також про ступінь участі та її мету;
- відсутність оцінювання учасників, конкуренції, записів успішності;
- учасники сприймають оточення як потенційно плідне;
- відмова від будь-яких передумов;
- внутрішня мотивація;
- спрямована на емоції зустріч з реальними об'єктами;
- варіативне оточення [1, с. 412].

Якими ж є головні засади функціонування музейних студій? Передусім це інтегрування елементів культури у структуру особистості шляхом активізації її емоційної сфери та творчих здібностей, розвитку фантазії та уяви, потягу до прекрасного, виховання власного художнього смаку.

Здебільшого музейні студії охоплюють цикл занять у музеї з певної тематики (наприклад, тематичні лекційні курси, оглядові та тематичні екскурсії тощо). Такі заняття можуть організовуватися для людей будь-якого віку, але головно – для учнівської та студентської молоді. У межах діяльності студій можуть проводитися виставки відомих художників, фотографів, письменників, скульпторів та інших діячів мистецтва; відбуватися музейні фестивалі, семінари й науково-практичні конференції; демонструватися музейні колекції; відбуватися прем'єри спектаклів самодіяльних театрів, концерти народної та класичної музики, вечори сімейного відпочинку.

Обов'язковим навчальним елементом студії є музейні заняття з різних наукових дисциплін (наприклад, з археології, літератури, історії, етнографії, етики, естетики), а також практичні заняття для опанування професійних навичок у галузі образотворчого і театрального мистецтва, музики.

Під час роботи саме відвідувач визначає, наскільки музей є улюбленим, популярним, а також значущим для суспільства. Шлях до такої всенародної популярності – створення атмосфери любові до людини, любові дієвої та конструктивної, яка починається зі щоденної роботи над собою кожного, хто несе відповідальну місію – бути музейним просвітителем [7, с. 124].

У сучасному музеї значну популярність дістають різні пересувні форми, що існують не лише у формі лекцій. Йдеться про так звані пересувні музеї (“музей у валізі”, “музей в сумці”, “вистава в портфелі”). Ідея їхнього створення полягає у широкому застосуванні копій і дублікатів музейних предметів, а також підборі репродукцій, слайдів, ігор, книжок, які вчителі можуть ефективно застосовувати у межах предметного навчання.

Логічним підсумковим етапом музейних студій може бути музейний фестиваль – “урочисте дійство у музеї з широким колом учасників, що супроводжується показом різних видів мистецтва або робіт, виконаних

учасниками студій, гуртків, ансамблів, інших творчих груп та організацій” [6, с. 493].

Діяльність музейних студій відображає одну з головних особливостей музейної педагогіки – взаємне збагачення двох сфер життя: освіти і мистецтва. Саме психологічні знання природи дитини уможливили зміну погляду на процес музейної освіти, а вивчення педагогічного досвіду дало змогу знайти відповідні форми роботи. Дитина, що ввійшла до музейного простору, має право на своє бачення і розуміння того, що її оточує. Цей процес розглядають не лише як сприйняття музейних експонатів, а як діалог дитини з людьми минулих епох і культур, з їхніми думками, поглядами, ідеями через спілкування з оригінальним експонатом, що є їх втіленням [8, с. 26].

Ефективність такого діалогу безпосередньо залежить від організації освітнього середовища. Його розглядають як сукупність умов, в яких відбувається становлення, розвиток та освіта людини. Як соціально-педагогічне явище освітнє середовище є сукупністю спеціальних умов, необхідних для освіти людини впродовж її життя. Як педагогічне явище – це сукупність умов, в яких розгортається освітній процес і з яким вступають у взаємодію суб’єкти цього процесу.

З одного боку, освітнє середовище вписується у механізми розвитку дитини (у такий спосіб визначаючи її цільове та функціональне призначення), а з іншого, – її джерела воно вбачає у предметності культури суспільства. Ці два полюси (предметності культури та внутрішній світ, сутнісні сили людини) у взаємозв’язку в освітньому (педагогічному) процесі задають межі змісту освітнього середовища та його склад [4, с. 65].

Освітніми завданнями музейно-педагогічної співпраці можна визначити розвиток мотиваційної сфери людини; навчання навичкам планування; розвиток уяви, креативності, комунікативних здібностей; усвідомлення ціннісних смислів культури через результати власної діяльності.

Це підтверджує думку, що сучасна музейна педагогіка розвивається у руслі проблем музейної комунікації та має широке поле для досліджень, вирішуючи такі найбільш значущі проблеми:

- закономірності музейно-педагогічного процесу та їх використання на практиці;
- визначення специфіки педагогічного впливу музею на різні категорії музейної аудиторії і розробка методики роботи з ними;
- узагальнення досвіду роботи різних музеїв з музейною аудиторією;
- вивчення музейної аудиторії;
- специфіка рекламно-інформаційної діяльності музею;
- дитячий музей та ін. [9, с. 48].

Проведення музейних студій, які мають набагато більшу ефективність порівняно з разовим відвідуванням, стає звичайним явищем для музеїв. Це дає змогу формувати постійну аудиторію, готувати не лише тематичні, а й циклові заняття на основі об'єднання різних жанрів. Запорукою успішної організації та проведення таких студій, по-перше, є широка реклама на ринку освітніх послуг; по-друге, їхня вікова універсальність (або спрямованість на певну вікову категорію); по-третє, реалізація усього арсеналу методів і прийомів музейної педагогіки у процесі досягнення інтересу до матеріалу занять, розширення світогляду, створення активного середовища взаємодії та комунікації.

Популярність та дієвість музейних студій відповідно до потенціалу музейної педагогіки залежить від культурної аури кожного музею та різних психолого-педагогічних умов, які передбачають створення психологічно комфортного середовища для піднесення настрою відвідувачів. Особливе значення для всебічного розвитку учнів (з акцентом на формування певної системи цінностей) має підготовка відповідних спеціалістів – *учителя*, який володіє навичками просвітницької роботи на експозиції; *музейного працівника*, досконально обізнаного з матеріалами експозиції музею; *музейного педагога*, знайомого із системою міжпредметних зв'язків у навчальній діяльності школи та музею.

Отже, зростаюча роль неформальної освіти у сучасному освітньому просторі зумовлює відхід від авторитарної моделі навчання й виховання, даючи змогу педагогові більшу увагу звертати на розвиток природних здібностей особистості, сприяти формуванню її пізнавальних інтересів, світогляду та комунікативних навичок. У цьому процесі досягається важлива мета – прищепити інтерес до музеїв, бажання відвідувати різні експозиції та брати активну участь у культурно-просвітницькій діяльності.

-
1. *Вайдакер Ф.* Загальна музеологія. Львів, 2005.
 2. *Клепко С.* Модернізаційні процеси в сучасній освіті. К., 2008.
 3. *Литвиненко С.* Сучасні проблеми соціалізації школярів // Шлях освіти. 1997. № 3. С. 9–13.
 4. *Макарова Н. П., Чичканова Т. А.* Маленькая дорога в большой мир, или пособие для энтузиастов детского музейного движения. Самара, 2005.
 5. Музейная педагогика: Из опыта методической работы / под ред. А. Н. Морозовой, О. В. Мельниковой. М., 2006.
 6. Основы музееведения: Учеб. пособие / Отв. ред. Э. А. Шулепова. М., 2005.
 7. *Скирда М.* Музейне просвітництво: проблеми сьогодення і перспективи на майбутнє // Сучасний музей: між скарбницею та підприємством. Львів, 2008. С. 123–125.

8. *Томша Е. Ю.* История явления и его основные принципы // “Три ключа”. Педагогический вестник. М., 2000. Вып. 4. С. 25–71.
9. Школьный музей / Сост. О. Л. Залуцкая, Н. Е. Луйгас. Минск, 2007.

MUSEUM STUDIES ORGANIZATION UNDER CONDITIONS OF COOPERATION BETWEEN ACADEMIC AND INFORMAL EDUCATION

Oleksij Karamanov

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko Str. 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The author analyses the role of museum studies, organized under the condition of cooperation between academic and informal education, as a universal form of working with wide variety of population. He defines various aspects of academic and informal education cooperation in the museum environment and draws attention to the role of these processes for individual's cultural and communicational skills development.

Key words: museum studies, cooperation, academic and informal education, museum visitors, museum education.

ОРГАНИЗАЦИЯ МУЗЕЙНЫХ СТУДИЙ В УСЛОВИЯХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ АКАДЕМИЧЕСКОГО И НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Алексей Караманов

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Дорошенко, 41, 79000 Львов, Украина*

Проанализировано роль музейных студий в процессе организации обучения в условиях музейной среды как универсальной формы для работы с широкими слоями населения. Выделены разнообразные аспекты взаимодействия неформального и академического образования в пространстве музея, акцентировано внимание на роли данных процессов в формировании общей культуры и коммуникативных навыков личности.

Ключевые слова: музейные студии, взаимодействие, академическое и неформальное образование, посетители музеев, музейная педагогика.

Стаття надійшла до редколегії 17.06.2008

Прийнята до друку 16.10.2008